

Eszeny község a Beregi Tiszahát északkeleti szegletében, a Tisza jobb partján fekszik, a Szovjetunióban. Őslakossága magyar nemzetiségű, zöme református vallású. Az első világháború végéig szabolcsmegyei falu. (BOROVSKÝ SAMU szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Szabolcs vármegye. Apollo Irodalmi Társaság, Bp., 1900. 24--25. p.)

A trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához csatolták, az 1939-ben bekövetkezett területi változásokig Eseň néven szerepelt. Ezt követően a második világháború végéig Ung megyéhez tartozott. Ma a Szovjetunió egyik országhatár menti községe, az Ukrán Sz.Sz.K. Kárpátontúli Területének Csopi járásának Uzsgorodi (Ungvári) körzetében. Érdekességgént említem, hogy Eszenyben alakult meg 1946-ban a Kárpátalján elsőként mezőgazdasági szövetkezet (kolhoz), mely napjainkra -- a szomszédos falvak szövetkezeteivel tömörülve -- élenjáró „kooperatívva” fejlődött. Elnevezése is erről tanúskodik: „Avantgard” (= Élenjáró).

A lenini nemzetiségi politika érdeme, hogy a község lakossága 1945 után tovább ápolhatta anyanyelvét, kultúráját, s őrizheti nemzetiségét. 1972 májusáig Eszeny lakó- és munkahelyem volt. Gyermekkoromtól alaposan megismerhettem életüket, néprajzi és nyelvi sajátosságait. Rövid forrásközlésem, mely csak a család- és ragadványneveket foglalja rendszerbe, szülőföldismereti gyűjtésem része.

Eszeny családnevei a következők: Antal, Aros, Árokháti, Badó, Balla, Balogh, Bakura, Baksa, Barabás, Barkaszi, Barna, Batthyányi, Baumann (sváb származású), Bálint, Báthori, Bátyi, Bellák, Belányi, Beregszászi, Berta, Bihari, Bilita, Bimba, Bíró, Bogáthy, Boksa, Boksay, Boksány, Bornemissza, Budaházi, Csordás, Csóka, Csonka, Dajka, Dancs, Danó, Demeter, Enyedi, Eszenyi, Ésik, Fábián, Fejes, Feka, Fekete, Ferkó, Füzesséry, Gál, Géresi, Györke, Hadar, Hajdú, Halász, Havasi, Hete, Horváth, Huszár, Huzina, Jónás, Juhász, Kacsó, Kádas, Kallai (Kállay), Kára, Kepics, Kertész, Kertai, Kisari, Kiss (Kis), Kojcsa, Koldus, Komonyi, Kovács, Kozár, Ködöböcz, Kulcsár, Kun, Krajnyik, Ladányi, Literáti, Lónyi, Ludvig (lengyel származású), Magyar, Makkay, Makó, Matyi, Marosi, Mező, Misák, Miskolczi, Molnár, Nagy, Orbán, Orosz, Óvári, Palágyi, Papp (Pap), Patay, Pirigyi, Pinte, Rác, Rékássy,

Révész, Sándor, Sebők, Sós (Soós), Somogyi, Szabó, Szanyi, Szántai, Szentimrei, Székely, Szigeti, Szimecskó (ukrán származású), Tárczy, Tolvaj, Tompa, Tóth (Tót), Tudja, Tutuskó, Úr, Varga vezetéknévűek.

Névtanilag leginkább terheltek a Badó, Balla, Beregszászi, Halász, Juhász, Kádas, Kertész, Kovács, Molnár, Mező, Pap (Papp), Sándor, Sebők, Szabó magyar családnevek. A megkülönböztetést az alábbi ragadványnevek segítik:

BADÓ családok

1. Bába Badó -- a neje bába volt.
2. Füle Badó -- nagyanyai vezetéknév után.
3. Hajdú Badó -- a felesége volt Hajdú-lány.
4. Harangozó Badó -- templomi harangozó volt.
5. Hívó Badó -- baptista vallású család.
6. Huszár Badó -- több éven át lovakat ápoltak a husároknál.
7. Kis Badó -- termete alacsony. Fiai magasabbak, de ragadványnevük mégis fennmaradt. Úgy is magyarázták, hogy kevesebb birtokkal rendelkeztek az „első gazda” Bodótól.
8. Muszka-Badó vagy Kolop-Badó -- apja I. világháborús orosz hadifogoly volt. Kolop -- édesanyja vezetékeve.
9. Nagy Badó -- sok földje volt, első gazda volt a faluban.
10. Orbán-Badó -- neje lánykori vezetékeve után.
11. Rázós-Badó -- tánc közben partnere oldalán ütögette az ütemet.
12. Szigeti Badó -- a neje Szigeti Veronika.
13. Tatár-Badó -- szemei „tatárosak” voltak.

BALLA családok

1. Cinke Balla -- élehangú. Más magyarázat szerint a „cingár” termet miatt.
2. Csicsó Balla -- „Kápolna” nevű tanyáról kerültek be. A tanyán -- ínséges időkben -- csicsóka volt a család „csemegéje”.
3. Kis Balla -- szegényesebb volt, mint a többi Balla család.
4. Pipás Balla -- a család legidősebb tagja erősen pipázott.
5. Samu Balla -- apja utóneve után.
6. Susztér Balla -- cipész volt a mestersege.
7. Szuszó Balla -- nehezen lélegzett, az aszmától hörgött a mellkasa, „szuszogott”.

BEREGSZÁSZI családok

1. Ricsaj Beregszászi -- nagyhangú, fecsegő, túllontúl beszédeselek.
2. Beni Beregszászi -- öregapjuk utóneve, Benjámin (becézve: Beni) után.
3. Érdekességgként megemlítem, hogy a harmadik Beregszászi családnak nem volt ragadványneve.

HALÁSZ családok

1. Nagy Halász -- egyike az első gazdáknak.
2. Vak Halász -- az I. világháborúból fél szemmel tért haza.
3. Áron Halász -- apja utónevéről, akit Halász Áronnak hívtak.

JUHÁSZ családok

1. Dorogi Juhász -- anyai vezetéknév után.
2. Iyukász Juhász -- tyúklopáson érték.

KÁDAS családok

1. Nagy Kádas -- az egyik első gazda volt a faluban.
2. Suszter Kádas -- cipész volt.
3. Törköly Kádas -- állítólag egyik elődjének családnéve, mások szerint azért, mert a kocsmában törkölypálinkát mért ki.
4. Útkaparó Kádas -- a foglalkozása után.

KERTÉSZ családok

1. Dupé Kertész -- anyai dédapja Dupé vezetéknévű volt.
2. Drága Kertész -- „drága” szavajárása után.
3. Estók Kertész -- dédszüleje „Estók, Istók” becézett neve után.
4. Keteszmán Kertész -- nagyszülei egy vallásos családnál cselédként szolgáltak. Ott sokszor hallották és eltanulták a „Gottesmann”-t, „der Mann des Gottes”, azaz Istennek fia.
5. Szopi Gábri, vagy Szopi Kertész -- Kertész Gábor és családja. Ennek a Kertésznek állandóan pipa csüngött a szájában.

KOVÁCS családok

1. Anti Kovács -- nagyapja, Kovács Antal utónevéről.
2. Bandi Kovács -- dédnagyapja, Kovács András utónevéről.
3. Büdi Kovács -- az anyai ág vezetéknéve.
4. Csengő Kovács -- a vasútnál „csengető” volt.
5. Danki Kovács -- az anyai ág vezetéknéve.
6. Danó Kovács -- az anyai ág vezetéknéve.
7. Gadli Kovács -- beszédhibásak, dadogósak.

8. Hajnal Kovács -- az anyai ág Hajnal vezetéknévű.
9. Hentes Kovács -- foglalkozása után.
10. Jager Kovács -- sokáig mezőőrsködött, vadászni is szeretett.
(Der Jäger = a vadász, Der Jager = vadhajtó, vadűző).
11. Járy Kovács, vagy Jány Józsi -- szerette a „jány”-okat, leskelődött a lányok ablakán.
12. Kajla Kovács -- nagyanyja Kajla Mária volt.
13. Kancsi Kovács -- egyik nagyapja kancsal volt.
14. Kantyúk Kovács -- egyik leánya összetévesztette a tyúkot a kakassal. A kakast nézte meg, hogy „tojós-e”.
15. Kára Kovács -- neje vezetékeve: Kára.
16. Kisdé Kovács -- az anyai ág vezetékeve.
17. Kosi Kovács -- valamikor báránnyokkal, kostenyészttéssel foglalkozott.
18. Köteles Kovács -- régen kötélverő, kötélkészítő volt.
19. Néma Kovács -- gyermekei különböző anomáliákkal születtek, némaak voltak, stb. (Bizonyára RH--os vércsoportú volt az édesanya, amit régen nem ismertek.)
20. Patai Kovács -- a nagymama vezetékeve. (Patai Erzsébet).
21. Pinte Kovács -- Dobrony községből származott mostohaanyjuk, Pinte Mária neve után.
22. Pocok Kovács -- a régi egyházi iskolába betévedt egy patkány. Az akkor még gyermek Kovács Feri felkiáltott: „Pocok! Pocok! Ott a pocok!”
23. Süket Kovács -- nagyothalló.
24. Szalóki Kovács -- ez a Kovács a szomszéd községből, Szalókáról kerül Eszenybe.
25. Szernyi Kovács -- Szernyéről, egy Munkács melletti községből került Eszenybe.
26. Tiszavégesi Kovács -- a Főutca (Petőfi utca) szélső házában laknak, közvetlenül a Tisza-töltés „rámpája” mellett. (Rámpa = szekérút a töltésen belül, az ártér felől.)

MOLNÁR családok

1. Bádogn Molnár -- apja bádogosmester volt.
2. Danyi Molnár vagy Lisztos Molnár, vagy Pékes Molnár. -- Utónevéről, Dánielről becézték Danyi-nak. Pékmester volt.
3. Hentes Molnár -- a foglalkozása után.

4. Pali Molnár -- elődeik közül az egyik Pál/Pali volt.
5. Pirigyi Molnár -- anyai vezetéknévük Pirigyi.
6. Pöske Molnár -- erősen szőkék, eszenyi tájszólásban „pöszké”-k.

MEZŐ családok

1. Bagós Mező -- az öregszülő bagózott.
2. Bódi Mező -- nagyapja Mező Boldizsár „Bódi” becenevéről.
3. Hívó Mező -- baptista vallású család.
4. Judás Mező -- gyermekkorában árulkodós természetű volt.
5. Juszt Mező -- a nagymama Bán Jusztinia.

PAP (Papp) családok

1. Bilita-Pap -- a nagyapa Bilita Mihály.
2. Bíró Pap -- sokáig nem esküdtek össze. Neje leánykori neve Bíró Borbála (Borcsa).

SÁNDOR családok

1. Nagy Sándor -- általában „Nagy” jelzővel látták el a falu első (legnagyobb birtokkal rendelkező) gazdáit.
2. Síró Sándor -- ha leitta magát, hangosan sírt.

SEBŐK családok

1. Borsi Sebők -- hamar haragra gerjedt, „borsos” -- mondták.
2. Kis-Sebők -- szegények voltak.

SZABÓ családok

1. Bintu Szabó -- az I. világháborúból megmaradtak benne a német vezényszavak, kifejezések, de ezeket összekeverte. bintu = ich bin + du.
2. Keszi Szabó -- gyermekkorában a kanálisban fürödtek. Ő úszott a leggyorsabban, s a legmesszebb. „Úgy úszik, mint a keszi! (keszeg) -- kiáltották a társai. Rajtamaradt a név.
3. Köteles Szabó -- a falu utolsó kötélverője volt.
4. Péró Szabó -- az anyai nagyszülő Péró vezetéknévéről.
5. Sári Szabó -- az apa ismeretlen, „kapott gyermek” -- mondták. Anyja utóneve Szabó Sarolta (Sári) után lett Sári-Szabó.

Az eszenyi cigányok teljesen elmagyarosodtak. Ma már rendszeren dolgoznak, s a régi faluszéli cigánytábor helyén épült sátortetős házakban laknak. Batka, Demetes, Farkas, Lakatos, Molnár, Nagy, Pécsi, Szálka, Tóth és Veres családnevűek. Közülük négy nevet számosan viselnek, ezek ragadványneveit függeléként közlöm:

BATKA cigány családnevek

1. Babos Batka -- szemölccsel volt tele a teste.
2. Cubu Batka -- kiskorában „cup-cub” dödögéssel ment a faluvégi cigánytábor nagy sarában.
3. Drótos Batka -- edény- és üstfoltozó volt a mestersége.
4. Fakatoná Batka -- merev járású, teltbokájú volt.
5. Kulina Batka -- sötétbőrű volt a családja, „mint a kulimáz” (kocsikenőcs) -- mondták róluk Eszenyben.
6. Négus Batka -- valamennyi eszenyi cigánytól a legerősebben elütő, egészen sötétbőrű.
7. Pesta Batka -- öregapja István (Pesta) utónevéről.
8. Pindri Batka -- alacsony termetűek. Pinduri -- pindri.
9. Tóni Batka -- a családfő Antal (Tóni).
10. Samu Batka -- sokgyermekes család, családfője Sámuel.

MOLNÁR cigány családnevek

1. Giga Molnár -- Koldulni, kéregetni járt. Ha valahol tyúkot vágtak, mindig ezt mondta: „Egy kis gigáját adjanak legalább!”
2. Veres Molnár -- vörös szeplő borította.
3. Tapasztó Molnár -- kemencéket, istállókat járt tapasztani.

PÉCSI cigány családnev

1. Pécsi Kovács Ferenc -- Valódi neve Nagy Ferenc. Magyar, aki cigánylányt vett feleségül, Pécsi Rozáliát. Ezért családja kitagadta. Lent élt a faluszélen a cigányokkal. Kovácsmesterséget űzött, de munkája alig akadt. Ezért a Pécsi-rokonság több ágánál tanyáztak, így pl. Dimicsőn.

SZÁLKA cigány családnev

1. Farki Szálka -- hízelkedő, mindenkinek a nyomába szegődött, úgy ment utána, mint ami a kutya farkán csüng.
2. Kukorák Szálka -- szokása volt, hogy a morotva (Holt-Tisza) partján egy dombra kiállt és kiáltozva hívta enni a családját. Olyan volt, mintha kukorékolna.
3. Szúnyog Szálka -- szikár, sovány testalkatú.
4. Vaksi Szálka -- rövidlátó.

Megemlítem még, hogy 1945 után több ukrán család költözött a faluba, közülük volt aki később elkerült. 14 család nevére emlékszem. A deportálásokig 7 zsidó család is lakott Eszenyben (Heimlich, Jakubovits, Klein, Reismann, Rosenbaum, Steinberg, Weiszberger), akik visszajöttek Ungvárra, Munkácsra, mások Kanadába mentek.

BARABÁS VILMA

RAGADVÁNYNEVEK BÓCSÁN

Bócsa Bács-Kiskun megye egyik kis községe. Határa egy része ma is honokbucka. De a vidék települései közül itt volt legelőbb szőlőkultúra. Ma két virágzó közös gazdaság is van területén. A múltját tekintve igen gazdag. Helytörténeti Gyűjteménye egyetlen a volt járás területén. Ez egyben a község múltjának tárgyi emlékeit is őrzi. De a megyei és Nemzeti Múzeumban is bőven vagyunk képviselve. Itt maradt a kőkorszak, bronzkorszak emléke. Szarmata hatalmas település volt területünkön. Avar fejedelemnek itt találtak megfelelő nyughelyet. Koraközépkort--középkort nagy falu-templommal képviselte. Kun kapitányunk is volt, erről azonban csak okleveles emlékeink vannak. Múlt században újra benépesült. Előbb állattenyésztés, földművelés, majd a már említett szőlő-gyümölcs kultúra jelentette a megélhetés alapjait. Jelen évtizedekben kiszélesült a gazdálkodási forma: angora nyúltelep, libatenyésztés, csirketelep, a mellékküzemágakban töltőüzem ad munkaalkalmat és ezzel jobb megélhetést is.

A község múltja és jelene sokoldalúan van feldolgozva.

Jelen kiadvány Földrajzi nevek Bócsán című tanulmány egy fejezetének a részlete.

Először betűrendben felsoroljuk az összegyűjtött ragadványneveket, indokolásukkal. Azután csoportosítva levonjuk ezek tanulságait.

Nem vesszük ragadványnévként azt az elterjedt szokást, hogy a feleségek leánykori nevét a férj vezeték- és keresztnévé után írják. Erre és egyben a ragadványnevek kialakulásának szükségszerűségére felsorolunk néhány gyakran ismétlődő elnevezést.

Gáspár István vezeték és keresztnévüket a következőképpen különböztetik meg hivatalosan a felesége leánykori nevével. Da ha ez nem vezet eredményre a megkülönböztetésben, akkor más megkülönböztetést látunk.